

10. október 2022

Efni: Umsögn Hagsmunasamtaka heimilanna um 4. mál á 153. löggjafarþingi

Hækkun skattleysismarka og lágmarksframfærslu lífeyrisþega

Með ofangreindri þingsályktunartillögu er m.a. lagt til að launatekjur upp að 400.000 kr. verði gerðar skattfrjálsar og tekjur þeirra sem þurfa alfarið að reiða sig á tekjur frá almannatryggingum miðist að lágmarki við sama viðmið. Hagsmunasamtök heimilanna styðja slíkar tillögur heilshugar.

Að þessu sögðu hefur það um langt árabíl verið ein af megin áherslum samtakanna að ráðast þurfi í rannsóknir á því hvað kosti að lifa mannsæmandi lífi hér á landi. Með því er ekki átt við viðmið um lágmarksframfærslu til skamms tíma heldur viðunandi framfærslu til lengri tíma, þannig að þau sem þurfa að búa við lægstu kjör geti engu að síður tekið þátt í samfélaginu á eðlilegan hátt.

Samtökin telja að löggjöf sem myndi tryggja 400.000 kr. lágmarks ráðstöfunartekjur yrði skref í rétta átt hvað þetta varðar. Þrátt fyrir það telja samtökin að kafa þurfi dýpra í það hver sé raunveruleg þörf á ráðstöfunartekjum til að tryggja **viðunandi** framfærslu venjulegs fólks. Ekki er víst að sú fjárhæð sem lögð er til hér nái einu sinni því marki, en engu síður yrði samþykkt tillögunnar til bóta. Samtökin vonast til þess að framlagning tillögunnar og umræða um hana geti opnað fyrir víðtækari umræðu um hver sé hin raunverulegi kostnaður við að standa undir viðunandi lífsgæðum og að í framhaldi af greiningu á því muni öll opinber stuðningskerfi taka mið af niðurstöðum slíkrar greiningar.

Hagsmunasamtök heimilanna hvetja til þess að áherslur um mannréttindi og félagslegt réttlæti verði innleiddar í auknum mæli í löggjöf hér á landi, því ekki er vanþörf á.

- 0 -

Virðingarfyllt,
f.h. Hagsmunasamtaka heimilanna,

Guðmundur Ásgeirsson

Guðmundur Ásgeirsson, varaformadur@heimilin.is

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-12
150 Reykjavík

Reykjavík, 13. október 2022

Efni: Umsögn Öryrkjabandalags Íslands (ÖBÍ) um tillögu til þingsályktunar um skattleysi launatekna undir 400.000 kr. og 400.000 kr. lágmark til framfærslu lífeyrisþega. Þingskjal 4 – 4. mál.

ÖBÍ fagnar fram kominni tillögu og tekur undir með flutningsmönnum hennar að lífeyristakar hafa setið eftir við kjarabætur síðustu ára og að nauðsynlegt er að bæta verulega kjör þeirra. Hækkun húsnæðiskostnaðar kemur verst við tekjulágt fólk sem ver stærstum hluta tekna sinna í húsnæðiskostnað. Í nýlegri skýrslu HMS um leigumarkaðinn kemur fram að þriðjungur öryrkja greiðir meira en 50% af ráðstöfunartekjum sínum í húsaleigu og einn af hverjum tíu greiðir yfir 70% af ráðstöfunartekjum sínum í húsaleigu. Í nýrri könnun sem ÖBÍ réttindasamtök lét gera kom fram að 11% svarenda greiddu meira en 75% ráðstöfunartekna sinna í húsnæðiskostnað. Könnunin verður birt í nóvember nk. en hún náði til örorku- og endurhæfingarlífeyristakar og fólks með örorkustyrk. Húsnæðiskostnaður hjá þeim sem eru í eigin húsnæði getur einnig verið stórt hlutfall ráðstöfunartekna, sérstaklega afborganir lána og kostnaður vegna viðhalds húsnæðis. Verðbólga mælist nú 9,3% á ársgrundvelli og hefur ekki verið meiri í tæpan áratug. Hækkun verðbólgu kemur verst við lágtekjufólk en þar undir falla örorku- og endurhæfingarlífeyristakar og hluti ellilífeyristaka.

Að sama skapi hafa skattkerfisbreytingar áranna 2020 og 2021 náð mjög takmarkað að bæta stöðu þeirra lífeyristaka sem ekki fá greidda heimilisuppbót og hafa engar eða lágar tekjur til viðbótar við lífeyri almannatrygginga. Skattlagning lágra tekna lækkar enn frekar þá lágu fjárhæð sem fólk hefur til framfærslu.

Í greinargerð með frumvarpinu kemur fram að framfærsluþörf lífeyristaka sé almennt jafn mikil og framfærsluþörf vinnandi fólks. Í því sambandi er rétt að áréttta að lífeyristakar hafa almennt meiri kostnað vegna heilbrigðisþjónustu, lyfja og annarrar þjónustu en aðrir hópar í samfélaginu.

Í fyrirbyggjandi þingsályktunartillögu eru sett saman tvö þingmál annars vegar um lágmarksframfærslu almannatrygginga og hins vegar um skattleysis launatekna í þeim tilgangi að tryggja að lífeyristakar með fullan lífeyri almannatrygginga fá útborgað 400.000 kr. Það er mat undirritaðrar að það hefði farið betur að halda þessum tveimur þingmálum aðskildum.

Lífeyrisgreiðslur verði 400.000 kr. skerðingarlaust

Í núverandi kerfi geta hámarksgreiðslur til örorku- eða endurhæfingarlífeyristaka verið 325.120 kr. á mánuði eftir skatt og eru greiddar til einstaklinga sem fá greidda 100% aldurstengda örorkuuppbót (fyrsta örorkumat 18-24 ára) og heimilisuppbót auk þess sem þeir eru ekki með neinar aðrar tekjur. Árið 2019 átti þetta við um 9 manns samkvæmt upplýsingum frá TR.¹ Aðrir fá lægra og oft mun lægri greiðslur frá TR. Án heimilisuppbótar² eru hámarksgreiðslur 276.065 kr. á mánuði.

Framfærslukostnaður fyrir einstakling sem býr einn og greiðir 165 þúsund kr. á mánuði í húsnæðiskostnaði er rúmar 380 þúsund kr. á mánuði.³ Heildartekjur fyrir skatt þurfa því að vera að um 500.000 kr. á mánuði til að mæta framfærslukostnaði upp á rúmar 380 þúsund kr. á mánuði.

Þessar greiðslur eru skertar frá fyrstu krónu ef einstaklingur er með einhverjar tekjur annars staðar frá. Framfærsluuppbótin skerðist mest, eða 65% af tekjum fyrir skatt. Aðrir greiðsluflokka skerðast um 25% (örorkulífeyrir og aldurstengd örorkuuppbót), 38,35% (tekjutrygging), og 12,96% (heimilisuppbót). Því til viðbótar er mikið um innbyrðis skerðingar á milli greiðsluflokka auk þess samlagning skerðingarprósenta eykur enn á tekjuskurðingar, samanber dæmið hér fyrir neðan.

Dæmi:

Á sama tíma og tekjutrygging byrjar að skerðast um 38,35% vegna tekna, byrjar heimilisuppbótin (ef hún er til staðar) að skerðast um 12,96% til viðbótar við skerðingarprósentu tekjutryggingar eða samtals um 51,31%.

Ekki er ætlunin að fara djúpt í áhrif tekna eða skerðinga í almannatryggingakerfinu. Nánar er fjallað um tekjuskurðingar í nýlegri skýrslu Kolbeins Stefánssonar „Lásar gera bara gagn ef þeir eru læstir“ 2. útgáfa.

¹ Lásar gera bara gagn ef þeir eru læstir: Um 69.gr. laga um almannatryggingar. Kolbeinn Stefánsson, 2020. Bls. 18. Í 2. Útgáfu skýrslunnar frá maí 2022 (bls. 20) kemur fram að í september 2021 voru 76 einstaklingar með hámarksgreiðslur vegna örorku frá TR en þessi tala muni lækka umtalsvert þegar árið er gert upp. <https://www.obi.is/wp-content/uploads/2015/07/2022-05-Skyrsla-OBÍ-Lasar-gera-bara-gagn-ef-their-eru-laestir-Netutgafa-3-mb.pdf>

² Einungis um 30% örorku- og endurhæfingarlífeyristaka fá greidda heimilisuppbót.

³ Dæmi í útreikningum Stefáns Ólafssonar í Kjarafréttum Eflingar nr. 7. Öryrkjar í fjötrum fátæktar. https://www.efling.is/wp-content/uploads/2022/05/Kjarafrettir_Eflingar_7_tbl_16_mai_2022_leidrett.pdf

Skattlagning lágra tekna

Í umsögnum ÖBÍ til Alþingis hefur skattlagning lágra tekna, sem ekki duga til framfærslu, verið gagnrýnd ítrekað.⁴ Því styður bandalagið þingsályktunartillögur sem fela í sér að lækka skattbyrði lágtekjufólks og leiðréttu þá miklu tilfærslu skattbyrðar frá efstu tekjuhópum til lægri- og milli tekjuhópa, sem átt hefur sér stað um langt skeið. Rannsóknir hafa sýnt að lágtekjufólk hefur borið sífellt þyngri skattbyrði síðustu árin.⁵ Mjög mikilvægt er að jafna skattbyrði milli tekjuhópa þannig að hún verði líkari því sem tíðkast annars staðar á Norðurlöndum og hlífa lágtekjufólki við skattbyrði.

Síðustu breytingar á skattkerfinu voru meðal annars kynntar á þann hátt að þær væru í þágu þeirra tekjulægri og muni létta til muna skattbyrði lágtekju- og millitekjuhópa og er því haldið fram að breytingin muni alls hækka ráðstöfunartekjur þeirra tekjulægstu um rúmlega 120 þúsund krónur á ári.⁶ Áhrif skattkerfisbreytinganna fyrir örorkulífeyristaka og aðra með mjög lágar tekjur eru mun minni og hækkar ráðstöfunartekjur þeirra mun minna.

Skattkerfisbreytingarnar hækkuðu ráðstöfunartekjur örorku- og endurhæfingar-lífeyristaka með óskertar örorkugreiðslur (273.024 kr. frá 1.1.2021) aðeins um 6.466 kr. á mánuði eða 77.592 kr. á árinu.

Árið 2022 greiða skattgreiðendur tekjuskatt af tekjum yfir 178.577 kr. á mánuði.⁷ Einstaklingur með óskertan örorkulífeyrir almannatrygginga með tæp 270 þús. kr. tekjur á mánuði greiðir rúmar 45. þús. kr. í staðgreiðslu. Hækkun skattleysismarka í 400.000 kr. yrði því umtalsverð breyting, sem myndi auka sérstaklega ráðstöfunartekjur þeirra sem eru á lágum launum á vinnumarkaði eða á lífeyri. Fólki með lágar tekjur munar mikið um þær upphæðir sem það greiðir í skatt. Til samanburðar voru tekjur lægstu tíu prósentu framteljenda skattfrjálsar til ársins 2021. „Þetta átti við um lágmarkslaun á vinnumarkaði þess tíma, meðal lífeyristekjur eftirlaunafólks og tekjur þorra öryrkja. Allir þessir tekjuhópar voru án tekjuskatts, sem hjálpaði þeim verulega við að ná endum saman í framfærslu sinni.“⁸

Lokaorð

ÖBÍ hvetur þingmenn alla sem einn að sameinast um þessa tillögu þannig að fjármunum verði forgangsraðað til að tryggja öllum lífeyrisþegum mannsæmandi framfærslu. Í stað þess að tryggja rétt fatlaðs fólks og fjölskyldna þess til viðunandi

⁴ Gagnrýnina má m.a. finna í umsögnum ÖBÍ um fjármálaáætlanir og fjárlög síðustu ára.

⁵ Sanngjörn dreifing skattbyrði. Hvernig leiðréttu má stóru skattatilfærsluna án þess að veikja velferðarkerfið. Skýrsla til Eflingar–stéttarfélags eftir Stefán Ólafsson og Indriða H. Þorláksson, febrúar 2019. Skattbyrði launafólks 1998-2016. Hagdeild ASÍ, ágúst 2017.

⁶ Bls 88 í fjárlagafrumvarpi ársins 2021.

⁷ Ef tekið er tillit til 4% iðgjalds í lífeyrissjóð er upphæðin 171.434 kr. á mánuði.

⁸ Kjarafréttir Eflingar nr. 12. bls. 2 – 7. október 2022. <https://www.efling.is/utgafa/12-tbl-skattkerfid-hygilir-hatekjufolki/>

lífskjara og til sífellt batnandi lífskilyrða án mismununar vegna fötlunar hefur staðan verið sú að það verður að teljast ávísun á fátækt og jaðarsetningu að missa heilsuna, slasast alvarlega eða vera með meðfæddar skerðingar. Þessu þarf að breyta.

Ekkert um okkur án okkar.

Virðingarfyllst,

Puríður Harpa Sigurðardóttir,
formaður ÖBÍ.

Sigríður Hanna Ingólfssdóttir,
félagsráðgjafi ÖBÍ.

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-12
150 Reykjavík

Reykjavík, 26. maí 2023

Umsögn frá 13.10.2022 - fjárhæðir uppfærðar m.v. 2023

Efni: Umsögn Öryrkjabandalags Íslands (ÖBÍ) um tillögu til þingsályktunar um skattleysi launatekna undir 400.000 kr. og 400.000 kr. lágmark til framfærslu lífeyrisþega. Þingskjal 4 – 4. mál.

ÖBÍ fagnar fram kominni tillögu og tekur undir með flutningsmönnum hennar að lífeyristakar hafa setið eftir við kjarabætur síðustu ára og að nauðsynlegt er að bæta verulega kjör þeirra. Hækkun húsnæðiskostnaðar kemur verst við tekjulágt fólk sem ver stærstum hluta tekna sinna í húsnæðiskostnað. Í nýlegri skýrslu HMS um leigumarkaðinn kemur fram að þriðjungur öryrkja greiðir meira en 50% af ráðstöfunartekjum sínum í húsaleigu og einn af hverjum tíu greiðir yfir 70% af ráðstöfunartekjum sínum í húsaleigu. Í nýrri könnun sem ÖBÍ réttindasamtök lét gera kom fram að 11% svarenda greiddu meira en 75% ráðstöfunartekna sinna í húsnæðiskostnað. Könnunin verður birt í nóvember nk. en hún náði til örorku- og endurhæfingarlífeyristakar og fólks með örorkustyrk. Húsnæðiskostnaður hjá þeim sem eru í eigin húsnæði getur einnig verið stórt hlutfall ráðstöfunartekna, sérstaklega afborganir lána og kostnaður vegna viðhalds húsnæðis. Verðbólga mælist nú **9,9%** á ársgrundvelli og hefur ekki verið meiri í tæpan áratug. Hækkun verðbólgu kemur verst við lágtekjufólk en þar undir falla örorku- og endurhæfingarlífeyristakar og hluti ellilífeyristaka.

Að sama skapi hafa skattkerfisbreytingar áranna 2020 og 2021 náð mjög takmarkað að bæta stöðu þeirra lífeyristaka sem ekki fá greidda heimilisuppbót og hafa engar eða lágar tekjur til viðbótar við lífeyri almannatrygginga. Skattlagning lágra tekna lækkar enn frekar þá lágu fjárhæð sem fólk hefur til framfærslu.

Í greinargerð með frumvarpinu kemur fram að framfærsluþörf lífeyristaka sé almennt jafn mikil og framfærsluþörf vinnandi fólks. Í því sambandi er rétt að áréttta að lífeyristakar hafa almennt meiri kostnað vegna heilbrigðisþjónustu, lyfja og annarrar þjónustu en aðrir hópar í samfélaginu. **(Sjá [rannsókn Félagsvísindastofnunar kynnt 23.5.2023 – Lífskjör og heilbrigðisþjónusta á Íslandi](#))**

Í fyrirliggjandi þingsályktunartillögu eru sett saman tvö þingmál annars vegar um lágmarksframfærslu almannatrygginga og hins vegar um skattleysis launatekna í þeim tilgangi að tryggja að lífeyristakar með fullan lífeyri almannatrygginga fá útborgað 400.000 kr. Það er mat undirritaðrar að það hefði farið betur að halda þessum tveimum þingmálum aðskildum.

Lífeyrisgreiðslur verði 400.000 kr. skerðingarlaust

Í núverandi kerfi geta hámarksgreiðslur til örorku- eða endurhæfingarlífeyristaka verið **351.723 kr.** á mánuði eftir skatt og eru greiddar til einstaklinga sem fá greidda 100% aldurstengda örorkuuppbót (fyrsta örorkumat 18-24 ára) og heimilisuppbót auk þess sem þeir eru ekki með neinar aðrar tekjur. Árið 2019 átti þetta við um 9 manns samkvæmt upplýsingum frá TR.¹ Aðrir fá lægra og oft mun lægri greiðslur frá TR. Án heimilisuppbótar² eru hámarksgreiðslur **298.253 kr.** á mánuði.

Framfærslukostnaður fyrir einstakling sem býr einn og greiðir 165 þúsund kr. á mánuði í húsnæðiskostnaði er rúmar 380 þúsund kr. á mánuði.³ Heildartekjur fyrir skatt þurfa því að vera að um 500.000 kr. á mánuði til að mæta framfærslukostnaði upp á rúmar 380 þúsund kr. á mánuði.

Þessar greiðslur eru skertar frá fyrstu krónu ef einstaklingur er með einhverjar tekjur annars staðar frá. Framfærsluuppbótin skerðist mest, eða 65% af tekjum fyrir skatt. Aðrir greiðsluflokka skerðast um **9%** (örorkulífeyrir og aldurstengd örorkuuppbót), 38,35% (tekjutrygging), og 12,96% (heimilisuppbót). Því til viðbótar er mikið um innbyrðis skerðingar á milli greiðsluflokka auk þess samlagning skerðingarprósenta eykur enn á tekjuskurðingar, samanber dæmið hér fyrir neðan.

Dæmi:

Á sama tíma og tekjutrygging byrjar að skerðast um 38,35% vegna tekna, byrjar heimilisuppbótin (ef hún er til staðar) að skerðast um 12,96% til viðbótar við skerðingarprósentu tekjutryggingar eða samtals um 51,31%.

Ekki er ætlunin að fara djúpt í áhrif tekna eða skerðinga í almannatryggingakerfinu. Nánar er fjallað um tekjuskurðingar í nýlegri skýrslu Kolbeins Stefánssonar „Lásar gera bara gagn ef þeir eru læstir“ 2. útgáfa.

¹ Lásar gera bara gagn ef þeir eru læstir: Um 69.gr. laga um almannatryggingar. Kolbeinn Stefánsson, 2020. Bls. 18. Í 2. Útgáfu skýrslunnar frá maí 2022 (bls. 20) kemur fram að í september 2021 voru 76 einstaklingar með hámarksgreiðslur vegna örorku frá TR en þessi tala muni lækka umtalsvert þegar árið er gert upp. <https://www.obi.is/wp-content/uploads/2015/07/2022-05-Skyrsla-OBÍ-Lasar-gera-bara-gagn-ef-their-eru-laestir-Netutgafa-3-mb.pdf>

² Einungis um 30% örorku- og endurhæfingarlífeyristaka fá greidda heimilisuppbót.

³ Dæmi í útreikningum Stefáns Ólafssonar í Kjarafréttum Eflingar nr. 7. Öryrkjar í fjötrum fátæktar. https://www.efling.is/wp-content/uploads/2022/05/Kjarafrettir_Eflingar_7_tbl_16_mai_2022_leidrett.pdf

Skattlagning lágra tekna

Í umsögnum ÖBÍ til Alþingis hefur skattlagning lágra tekna, sem ekki duga til framfærslu, verið gagnrýnd ítrekað.⁴ Því styður bandalagið þingsályktunartillögur sem fela í sér að lækka skattbyrði lágtekjufólks og leiðréttu þá miklu tilfærslu skattbyrðar frá efstu tekjuhópum til lægri- og milli tekjuhópa, sem átt hefur sér stað um langt skeið. Rannsóknir hafa sýnt að lágtekjufólk hefur borið sífellt þyngri skattbyrði síðustu árin.⁵ Mjög mikilvægt er að jafna skattbyrði milli tekjuhópa þannig að hún verði líkari því sem tíðkast annars staðar á Norðurlöndum og hlífa lágtekjufólki við skattbyrði.

Síðustu breytingar á skattkerfinu voru meðal annars kynntar á þann hátt að þær væru í þágu þeirra tekjulægri og muni létta til muna skattbyrði lágtekju- og millitekjuhópa og er því haldið fram að breytingin muni alls hækka ráðstöfunartekjur þeirra tekjulægstu um rúmlega 120 þúsund krónur á ári.⁶ Áhrif skattkerfisbreytinganna fyrir örorkulífeyristaka og aðra með mjög lágar tekjur eru mun minni og hækkar ráðstöfunartekjur þeirra mun minna.

Skattkerfisbreytingarnar hækkuðu ráðstöfunartekjur örorku- og endurhæfingar-lífeyristaka með óskertar örorkugreiðslur (273.024 kr. frá 1.1.2021) aðeins um 6.466 kr. á mánuði eða 77.592 kr. á árinu.

Árið 2022 greiða **lífeyristakar** tekjuskatt af tekjum yfir **190.000 kr.** á mánuði.⁷ Einstaklingur með óskertan örorkulífeyrir almannatrygginga með **tæp 300.00 kr.** tekjur á mánuði greiðir **tæpar 50.000 kr.** í staðgreiðslu. Hækkun skattleysismarka í 400.000 kr. yrði því umtalsverð breyting, sem myndi auka sérstaklega ráðstöfunartekjur þeirra sem eru á lágum launum á vinnumarkaði eða á lífeyri. Fólki með lágar tekjur munar mikið um þær upphæðir sem það greiðir í skatt. Til samanburðar voru tekjur lægstu tíu prósentu framteljenda skattfrjálsar til ársins **2001**. „Þetta átti við um lágmarkslaun á vinnumarkaði þess tíma, meðal lífeyristekjur eftirlaunafólks og tekjur þorra öryrkja. Allir þessir tekjuhópar voru án tekjuskatts, sem hjálpaði þeim verulega við að ná endum saman í framfærslu sinni.“⁸

Lokaorð

ÖBÍ hvetur þingmenn alla sem einn að sameinast um þessa tillögu þannig að fjármunum verði forgangsraðað til að tryggja öllum lífeyrisþegum mannsæmandi framfærslu. Í stað þess að tryggja rétt fatlaðs fólks og fjölskyldna þess til viðunandi

⁴ Gagnrýnina má m.a. finna í umsögnum ÖBÍ um fjármálaáætlanir og fjárlög síðustu ára.

⁵ Sanngjörn dreifing skattbyrði. Hvernig leiðréttu má stóru skattatilfærsluna án þess að veikja velferðarkerfið. Skýrsla til Eflingar–stéttarfélags eftir Stefán Ólafsson og Indriða H. Þorláksson, febrúar 2019. Skattbyrði launafólks 1998-2016. Hagdeild ASÍ, ágúst 2017.

⁶ Bls 88 í fjárlagafrumvarpi ársins 2021.

⁷ Að teknu tilliti til 4% iðgjalds í lífeyrissjóð er upphæðin 197.619 kr. á mánuði.

⁸ Kjarafréttir Eflingar nr. 12. bls. 2 – 7. október 2022. <https://www.efling.is/utgafa/12-tbl-skattkerfid-hyglir-hatekjufolki/>

lífskjara og til sífellt batnandi lífskilyrða án mismununar vegna fötlunar hefur staðan verið sú að það verður að teljast ávísun á fátækt og jaðarsetningu að missa heilsuna, slasast alvarlega eða vera með meðfæddar skerðingar. Þessu þarf að breyta.

Ekkert um okkur án okkar.

Virðingarfyllst,

Puríður Harpa Sigurðardóttir,
formaður ÖBÍ.

Sigríður Hanna Ingólfssdóttir,
félagsráðgjafi ÖBÍ.